

Ի Օ Ս Ն Ա Կ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՀԱՆԴԻՍ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

Թիւ 3

1888

Ապրիլ 20

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱՒ Ի ՄԵՌԵԼՈՅ

Վազիր հազիր թէ արշալոյս կոկոխ երեւիլ, սրտեր կը տրոփեն, զարմանք. երկու ահեղ կուսակցութեանց իւրաքանչիւրին սրտեր, մին ահեղ, վասն զի ունի քահանայապետներ, դպիրներ, ծերեր, փարիսեցիներ, սաղուկեցիներ եւ իշխաններ, ժողովրդեան յոյժ մեծագոյն մասն յիւր կողմ, իսկ միւսն եւս ահեղ, թէեւ փոքրաթիւ, եւ հազիր քանի մը հատ իշխաններ ունի, այլ սակայն ահեղ, վասն զի Յիսուսի աստուածայնութիւնն ունի յիւր կողմ, հաւատք թէ Յիսուս պիտի յաղթէ մահուն, թէ նա որ մեռեալներու կեանք տուաւ, կարելի է որ յաղթուի մահէն: Սրտեր կը տրոփեն, մանաւանդ քանի մը կիներու սրտեր, որք անհամբեր կսպասեն առաւօտեան, որպէս զի երթան իրենց վարդապետին եւ բարերարին, որ մեռած էր առանց օծութեան, առանց օրհնութեան, երախտապարտութեան եւ յարգանաց վերջին պարտքը կատարել. հէք կիներ, որք եթէ այս իրենց պարտքը կատարած լինէին Յիսուսի թաղման պահուն՝ զու-

ցէ ժողովրդական կատաղութիւնը ըզքտէր զիրենք, ուստի առ ահի՛ Յիսուսի թաղման միայն յուղարկաւոր եղած էին։ Գիտէին այդ կիներ թէ Յիսուս եթէ ոչ Աստուած, գէթ մարգարէ էր, ուստի Յիսուսի մարմնոյն գոնէ օծութիւն մը տալ արժան կը համարէին, այլ սակայն երկիւղն այդ մտածումը յետաձգել տուաւ այդ կանանց, եւ սպասել կատաղի եւ մղեգին կրից հանգարտութեան։ Ուստի Յիսուսի մահուան երկրորդ օրը շատ կանուխէն դէպ ի Յիսուսի գերեզմանը կը յառաջանան, մտմտալով միանգամայն թէ ո՞վ պիտի տէրունական գերեզմանի ահագին քարն ի բաց պիտի թաւալէ, զի իրենք ոյժով տկար էին, առանց մտածելու միանգամայն թէ հոն զինուորներ կային քահանայապետէն կարգուած, որք պիտի թոյլ չտային կնքուած տապանաքարին դպչելու առանց քահանայապետական հրամանի, բայց միթէ այս իւղաբեր կանանց խորին եւ անկեղծ հաւատքն արդեօք կը թողնէր մտածել այդ բանին վրայ։

Իսկ Յիսուսի մայրն ո՞ւր է, մինչդեռ այդ օտար կանայք Յիսուսի գերեզմանին եւ մարմնոյն յարգանք մը ընել կը մտածէին, ո՞ւր է նա։ Միթէ Յիսուսի՛ իւր այս մէկ հատիկ զաւակին գերեզմանն ու մարմինն անարժան էին մայրենի սիրաբորբոք աչերէ կաթկթուած արցունքներու։ Միթէ միայն վիճան էր արգիլող զՏիրամայրն իւր այս անհրաժեշտ սարտականութիւնը կատարելէ։ Բայց ամենօրհնեալ այս կիներ վշտէ կամ ահէ վախցողներէ չէր, զի այս կիներ էր, որ երբ ընց թէ իւր Որդին ի խաչ կը հանուի, յուսահատաբար տան մէջ փակուած չմնաց, վասն զի գիտէր, շատ կանուխէն գիտէր, թէ իւր սիրտը պիտի ծակծկէր, գիտէր, զի իւր զաւակին դեռ քառասնօրեայ եղած ժամանակ լսած էր Սիմէոնէ, թէ «Եւ ընդ քո իսկ անձն անցցէ սուր»։ Գիտէր, թէ իւր Որդին ինչպէս շատ անգամ Առաքելոց եւ հաւատացիւոց զրուցած էր իւր երկրաւոր կենաց կատարածը, իրեն եւս իբրեւ աղնուագունի մօր մը, մօր շնորհալոյ, յայտնած էր, թէ պիտի նախատուէր, կատակուէր, եւ մահուան պիտի գատապարտուէր։ Գիտէր թէ նա պիտի խորտակէր մահու զօրութիւնը, պիտի կործանէր չարին իշխանութիւնը, պիտի

ջախջախէր դժոխքը եւ դրախտին դռները պիտի բանայր արդարոց առջեւ, եւ հոն պիտի մտնէր իւր հետն ունենալով մարդոց ամենէն ամբարիշտը, աւազակ մը ի ցոյց հաստատութեան իւր բանին թէ «Որ հաւատայ, կեցցէ»: Դիտէր թէ իւր Որդին յարութիւն պիտի առնէր խոյտառակելու համար այն ապիրատ եւ անիրաւ թշնամիներու բանակը, որք հեթանոսի մը — Պիղատոսի — մատնեցին, վատութեան ամենածայրայեղ չարախօսութեամբ, եւ պիտի երեւէր իւր սիրելեաց, յարուցեալ ի մեռելոց, եւ ինքեան եւս, որ մայրն էր աշխարհս լուսաւորող Արեւուն, պիտի երեւէր, ուրեմն այլ եւս լինչ հարկ կար իրեն երթալ ի գերեզման, եւ հառարակ մահկանացուի մը գերեզմանն համարելով «մեռելոց»ի պաշտօն ու յարգանք տալ նմա, որ համարձակ արտասանած էր թէ «Ես եմ յարութիւն եւ կեանք, որ հաւատայ յիս, թէպէտեւ մեռանիցի, կեցցէ ի յաւիտեան»։ Եւ թէ «Զի ես կենդանի եմ եւ դուք կենդանի լինելոց էք»: Ուրեմն Տիրամայրն եթէ ի գերեզման երթալ կանխէր եւ մեռեալ համարելով ի յաւիտենից կենդանին արտասուէր, ո՞չ ապաքէն այս պիտի լինէր նշան քերականութեան, ուստի նա չընկերացաւ իւզարբեր կանանց, նոցա՝ որք տալիսին այնքան չէին խորաթափանց ի մասին աստուածութեանն Յիսուսի, որքան ամէնօրհնեալ Տիրամայրն էր: Վերջապէս Տիրամայրն չգնաց ի գերեզման, զի իւր համար իւր Որդին չէր որպի մահու, «Եւ թէ յառաջ երոյրդի» յարութիւն պիտի առնէր երեւելով իւր հաւատարիմ հաւատացելոց:

Իւզարբեր կանայք կը յառաջանան ի գերեզման, խնկով, իւզով եւ մոմով, կը յառաջանան եւ ահա կը գտնեն խոշոր տապանաքարը ի բաց ձգուած. մինչ կը զարմանան, ահա լուսեղէն բերաններէ սոյն հրեղէն աւետիսը կը լսեն, մարդկային ազգի վերակենդանութեան սոյն աւետիսը կը լսեն. «Զի՞ խնդրէք զկենդանին ընդ մեռեալս. Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»: Այս կիներ սարսափաւ յերուսաղէմ կը մտնեն, հերարձակ կը հասնին յԱռաքեալս եւ կուետեն. Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց: Առաքեալք կը շփոթին, Պետրոս եւ Յովհաննէս կը փութան ի գերեզման, եւ հաւատոյ ձայնիւ

կը գոչեն. ուրեմն Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց: Այլ սակայն մինչ ի Գալիլիա Առաքեալք հաւաքուած են, ահիւ եւ անձկանօք. Յիսուսի գերեզմանի պահապանք կը գուժեն առ քահանայապետն Կայիափայ, թէ Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց: Կայիափայի աչերէն կարծես կայծակներ կը թափթփին, փութով ի ժողով կը կոչէ Ծերակոյտը, որք կը գումարին, խոնարհելով իրենց ճաղատ գլուխները եւ սպասելով, լսել քահանայապետէն թէ ի՞նչ նոր բան պատահած է: Լուռթիւն մը տիրած է խորին եւ ահաւոր, սրտեր կը տրոփեն եւ կը տագնապին սա ահաւոր կասկածէն, թէ մի գուցէ մոլորեցուցիչը, խաբեբայն յարութիւն առած լինի: Կայիափայ կարմիր քլամիդ վրան ձգած, ի նշան մահաշուկ գուժի, քայլ առ քայլ կը յառաջանայ, կը բազմի քահանայապետական աթոռն, որոյ բարձրագլի յենարանին ի վերեւ Մեծ մարգարէն Մովսէս լուսեղէն երկու եղջերածեւ ցնցուղներ ի ձակատն ունենալով արձանացած կայ: Ժողովն փառաւոր, կաճառն անկաշառ, դատաւորն անաչառ, ո՞վ սքանչելի տեսիլ ահաւոր եւ նշանաւոր, Կայիափայ կը գուժէ. «Ի զուր գերեզմանին վրայ ահագին քար մը դրի, յարեաւ: Ի զուր տասանաքարը կնքեցի, յարեաւ մուրեցուցիչը, խաբեբայն: Ի զուր պահապաններ դրի ի հսկել, այլ նա, մուրեցուցիչը, խաբեբայն յարեաւ. քարն է գլտորուէր, պահապանք ի գետին են փռուեր եւ տեսիլ հրեշտակաց եւս տեղի ունեցեր է յողջոյն յարութեան խաբեբային:

Քահանայապատին այս խօսքն անմիջապէս կընդհատուի Ծերակուտէն. « Ի զուր թող հրեշտակք երեւին եւ աւետեն թէ յարեաւ: Ի զուր թող ինքն իսկ Յիսուս երեւի եւ ինքզինքը կենդանի թող ցոյց տայ իւր աշակերտաց թէ յարեաւ. ԿՐԿԱՇԱՌԻՆՔ ամէն բերան, եւ Յիսուսի յարութեան փառքը կը ջնջենք. Մատթ. ԻԶ. 13:

Մինչ ծերակոյտն այսպէս կը խորհի եւ կը ձեռնարկէ ի գործ, ահա Տէր Յիսուս ի Գալիլիա կերեւի իւր աշակերտաց եւ կըսէ. «Գնացէք, ընդ ամենայն աշխարհ, գնացէք, քարոզել Աւետարանս. գնացէք, « Ես ընդ ձեզ եմ զամենայն առաւել մինչեւ ի կատարած աշխարհի »: Մատթ. ԻԲ. 20:

ՊԱՍԷՔ ՀՐԷԻՑ ԸՍՏ Ս. ԳՐՈՑ

«Մերձեցաւ տօն բաղարջակերացն, որ կոչէր ՊԱՍԷՔ . . . »

Ղուկ. ԽԲ. 4 :

Պասէքը Հրէից Եգիպտական ծառայութենէ ազատութեան յիշատակի տօնն է, եւ կը կոչուէր Եբրայեցերէն Փեսախ այսինքն է Ելիք. եւ կը կատարուէր մեծահանդէս : Ամէն Հրեայ պարտական էր գալ հոն ուր Աստուծոյ խորանն ու տապանակը կային, եւ հոն մորթել եւ ուտել Պասէքը : Իսրայէլի թագաւորութեան գահն ի Սիոն հաստատուելէն եւ տաճարին շինութենէն յետոյ Երուսաղէմն եղաւ տեղի պաշտաման Պասէքի :

Այն ամիսն որ ի հնումն կը կոչուէր Ապիպ եւ այժմ Նիսան, Աստուծոյ հրամանաւ նուիրական եւ առաջին ամիսն եղաւ Հրէից, զի Պասէքը կը կատարուէր որպէս պատուիրած էր Մովսէս սոյն ամսոյ մէջ եւ այսպէս . « Ոչխար կատարեալ, արու, տարեւոր, անարատ լիցի ձեզ, յօգեաց — ոչխարներէ — եւ յայծեաց առնուցուք եւ եղիցի ձեզ պահեալ մինչեւ ի չորս եւ ի տասն աւուր ամսոյս այսորիկ, եւ զենցեն զնա ամենայն բազմութեամբ թողովորդեան որդւոցն Իսրայէլի ընդ երեկս . . . : Եւ կերիցեն զմիսն ի գիշերիս յայսմիկ խորովեալ հրով, եւ բաղարջ ընդ եղեգի կերիցեն, եւ ոչ ուտիցէք ի նոցանէ հում, ոչ պախ եփեալ ջրով, այլ խորովեալ հրով, զգլուխն օտիւքն հանդերձ եւ զփորոտին նորա : Եւ ոչ թողուցուք ի նմանէ յայգ. հրով այրեալիք : Եւ այսպէս ուտիցէք, գօտիք ձեր ընդ մէջս, եւ կօշիկք ձեր յոտս եւ ցուպ ձեր ի ձեռին, փութանակի ուտիցէք, զի Զատիկ Տեառն է : Զեօթն օր բաղարջ ուտիցէք, յառաջնմէ օրէ անտի, անհետ տառիջիք զխմոր ի տանց մերոց : Ամենայն որ ուտիցէ խմորեալ սատակեսցի՝ անձնն այն յիսրայելէ : Յառաջնմէ օրէն մինչեւ յօրն եօթներորդ եւ օրն եօթներորդ եղիցի ձեզ սուրբ : Զամենայն գործ սպասու մի գործիցէք ի նմա, բայց միայն որ գործիցէ ամենայն անձին՝ այն միայն գործեսցի ձեզ » . Ելք. ԺԲ. 1—20 :

Պատէքի երկրորդ օրը կը կատարուէր Երախայրեաց տօնը : Երեկոյին քաղուած հունձի որայ մը խորանէն դուրս գաւթի սանդին մէջ կը կասուէր , որոյ վրայ քահանայն յետոյ ձէթ ու խունկ թափելով ի ցոյց կը հանէր օրհնելով աշխարհի չորս կողմերը : Քահանայն սպա նոյն ծեծուած որայէն ալ մը առնելով կը նետէր գէպ ի սեղանն , այնուհետեւ ամէն Հրեայ ազատ էր քաղել իւր հունձը : Երախայրիք ի նշան էին շնորհակալութեան առ Աստուած : Այս ընծայն մասն էր փոխանակ ըողորին , որոյ տէրն էր Աստուած . ՂԷԼԹ . ԻԳ . 10 : Տէր Յիսուս իրաջուցաւ զատկական գառին օրը եւ յարութիւն առաւ սոյն որայներու—Երախայրից մատուցուած օրը , ուստի Առաքեալն կը գրէ . «Առաջին պտուղն ննջեցելոց . Ա . Կորնթ . ԺԵ . 20 : Իսկ Հրէաստանի բոլոր Երախայրից Աստուծոյ տաճարին ընծայուած օրը — Պէնտէկոստէին — Սուրբ Հոգին իջաւ յԱռաքեալս եւ ի նմին աւուր 5000 հոգիք յաւելան ի հաւատացեալս . Գործք . Բ . 5 . 41 :

Պատէքէն անմասն չէին ազգային եւ ընտանեկան տօներ մանաւանդ զոհեր : Պատէքի համար գառնուկ մը կամ ուլիկ մը հարկ անհրաժեշտ էր ամէն տան : Եթէ մի ընտանիք գառն ամբողջ ուտելու համար բազմաթիւ չլինէր , պարտական էր փոքր ընտանիք մը հրաւիրել , մանաւանդ աղքատիկ : Եթէ Հրէի մը անհնար լինէր Պատէքն ուտել ըստ ժամանակին , պարտէր ուտել ի յաջորդ ամսեանն : Անիծեալ նա , եւ զըրկեալ ի շնորհացն Աստուծոյ , եթէ կամաւ չկատարէր Պատէքը :

Պատէքը այնպիսի բարոյական կապ մ'էր , որով բոլոր Իսրայելայիք , հեռաւորն ու մերձաւոր , հարուստն ու աղքատ իրար գտնելով ու տեսնելով կը մխիթարուէին : Մովսէս զայն հաստատեց վառ պահելու համար Իսրայէլի սրտին մէջ աստուածապաշտութեան ու հայրենասիրութեան սուրբ հուրը : Կը խայտար Իսրայէլ լսելով այն երգերն որք կը հընչուէին ի ձայն փողոց՝ ի քահանայից , կը հրահանգուէր ի կենցաղ բարոյականի , լսելով մարգարէից աստուածաշունչ պատգամները : Եւ Պատէքն այսպէս ներքին խորին հաւատք մը մը հաստատելով՝ Իսրայէլի սրտէն կը բղխեցնէր սա հաս-

տատուն դաւանանք թէ իսրայէլ ունի մի միայն Մէկ Աստուած եւ Մովսէս ծառայ նորա : Թող որ Պասէքի տօնի համար բոլոր իսրայեւացւոյ ի մի վայր համախմբելն ազգային քաղաքական տեսակէտով եւս իւր արդիւնքն ունէր . որոյ վրայ խօսեւ ուրիշ անգամ :

Քրիստոնէութիւնն եւս ի սկզբանէ անտի Հրէից օրինական ունէր իւր համախմբութիւնն , որ Ուխտաւորութիւն կը կոչուէր , միայն թէ Հայ քրիստոնէութիւնն Զատիկի տօնի համար բաց ի յերուսաղէմ ուխտաւորութեանէ՝ չունէր ուխտաւորութիւն : Ամէն Հայ-Քրիստոնեայ ի Զատիկին պարտ էր գտնուիլ իւր տան մէջ , իւր հայրենի հողին վրայ , իւր երդիքին տակ , իւր սեփական եկեղեցւոյն մէջ , հոն կատարել Զատիկն իւր ազգականօքն ու բարեկամօք եւ սիրելեօք , ցնծագին կատարել , զի « Զատիկ Տեառն է » : Հայկական ուխտաւորութիւնը ուրիշ տօներու համար են . ո՞ր հին Հայն Զատիկէն յետոյ հետի կամ ձիով չէր երթար ի Մշոյ Մուրատատուր Ս . Կարապետ , վարդապետը հոն տօնելու եւ ապա յէջմիածին երթալով Լուսաւորչի օրհնէքն առնլու համար : Աստուածապաշտ ու ազգասէր սրտեր , ի նժդէհութեան ի տար աշխարհի , որքան անձկանօք կարօտը կը քաշէին այն սրբավայրերուն , զորս լալով իրենց ետին ձգած էին .

Երգեցէք , Հայոց մամիկներ .

« Ո՞վ պիտի տանի զիս յէջմիածին ,

Ա՛հ , պիտի տեսնե՞մ , լըս Լուսաւորչին » :

Վ .

ԶԱՏԻԿ ՔՐԻՍՏՈՆԵՒՅ

Քրիստոնէից Զատիկն է այն օրն — ԿԻԻՐԱԿԷ — , յորում « ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱՒ Ի ՄԵՌԵԼՈՅ » : Ինչպէս Պասէքն ի յիշատակ Հրէից ազատութեան յեգիպտոսէ հաստատեցաւ , նոյնպէս եւ Զատիկը Քրիստոնէից մէջ ի յիշատակ ազատութեան հոգւոյ արեամբ անմահ Գառիին Աստուծոյ , Համայն մարդկութիւնն որ չարին իշխանութեան ներքեւ կը հեծէր , կենդանիք աստ

աշխարհի եւ մեռեալք ի դժոխս, առ հասարակ ազատեցաւ փառաւոր յարութեամբն Քրիստոսի։ Արդարեւ Քրիստոսի աստուածութեան ինչպէս պիտի հաւատային մարդիկ, նորա հրաշքներն ու մարգարէութիւններն ի միտածելով, մարգարէք եւս դոյն չնորհօք արդէն փայլած էին շատ անգամ։ Քրիստոսի ԽՆՔՆԱԶՕՐ յարութիւնը պիտի ներշնչէր ի սիրտս հաւատացելոյ մի հաստատուն հաւատոյ յոյս, որով սոքա այլ եւս արհամարհելով աշխարհս պիտի վառէին զինուք ճշմարտութեան եւ պիտի կազմէին Եկեղեցին, որ անյաղթելի պիտի մնար ի յաւիտեան։

Քրիստոսի յարութիւնն այնքան մեծ փաստ էր ի հաստատութիւն հաւատոյ, որ Պօղոս բացէ ի բաց կը դրէր. «Եւ եթէ Քրիստոս չիցէ յարուցեալ, ուրեմն ընդունայն եւն հաւատքն ձեր, ընդունայն եւ քարոզութիւնն մեր»։ Այո՛, Զատիկն է Քրիստոնեայ աշխարհի մեծ օրը, զի Զատիկն է միութեան կապ ընդ մէջ այն ամէն ազգաց եւ ժողովուրդոց, որք ծունր կը կրկնեն յանուն Յիսուսի Քրիստոսի։ Զատիկն է նաեւ միութեան կապ ընդ մէջ հին ու նոր աշխարհաց, կենդանեաց եւ մեռելոց, զի Յիսուս՝ արեւն կենաց իւր յարութեամբ այս երկու աշխարհները հաւասարապէս լուսաւորեց եւ իրարու հետ անքակտելի կապեց։ Ամէն Քրիստոնեայ այսօր սխրանօք ի յուշ կ'ածէ, եւ յուսով կայ յուրախութեան, թէ աստուածային էր բանն, հետեւաբար եւ անսուտ. «Որպէս ես կենդանի եմ եւ դուք կենդանի լինելոց էք»։ Այսօր ամէն Քրիստոնեայ առ հասարակ ամէն ազգէ անխտիր, կը գոչէ անվեհեր. «Ո՛ւր է մահ խայթոց քո, ո՛ւր յաղթութիւն քո»։

Քրիստոնեայ աշխարհն ի վաղուց կը տօնէ Զատիկը, Առաքեալք սահմանեցին զայն։ Քրիստոնեայք մեծահանգէս կը տօնեն, վկայ Ճրագայլոյցը։ Ի հնումն Քրիստոնեայք վառ մոմեր ի ձեռին, ջահերով եւ լապտերներով կը կատարէին Զատիկի նաւակատիւքը յետ երեկոյի Աւագ շաբաթու։ Հայոց ձեռագիր հին տօնացոյցք կը յաւելուն. «Ապա երթան ի տունս եւ ուտեն զկարմիր հաւկիթ»։

Վ.

ԶԱՏԻԿ ՀԱՅՈՑ

Կերեւի թէ մեր նախնիք Պասէքը Զատիկ թարգմանած են աւելի բարձր բարոյական դաս մը տալու համար Հայ Ժողովրդեան: Պասէքը նշանակ էր ազատութեանն Հրէից յեգիպտական գերութենէ, ուրեմն ըստ մեր նախնեաց մեր Զատիկն եւս նշանակ է ազատութեանն մերոյ ի գերութենէ մեղաց, ըստ բանի Տեառն թէ «Ամենայն որ գործէ զմեղս, ծառայ է մեղաց: Զատուիկ ի մեղաց, այս էր ուրեմն Զատիկ բուն նշանակութիւնն, ուրեմն Հայ Քրիստոնեայ մը Զատիկն արտասանելով իսկոյն պիտի յիշէ թէ այլ եւս գերի չէ մեղաց, զոս այսինքն ի բաց ձգած է հին մարդը, մեղաց մարդը:

Հայք եւս Զատիկը մեծահանդէս կը տօնեն, միայն թէ այսօր մատաղ չունին, զի այսօրեայ բուն մատաղն է Քրիստոն: Գինին, որ կօրհնուի, նշանակ է արեան Տեառն. իսկ կարմիր նշխուն հաւկիթն՝ նշանակ եկեղեցւոյ, զոր իրրեւ հաւ երկնեց եւ ծնաւ Քրիստոս ի խաչի եւ կարմիր ներկեց ի գոյն իւր արեան: Մեր նախնիք միթէ կարող էին բոլորովին ջնջել հեթանոսական տօներու հետքը, միթէ կամայ ակամայ պիտի չխառնէին զայնս քրիստոնէական տօներու, մանաւանդ մեծագունին — Զատիկի տօնի մէջ: Հեթանոսական հաւկիթն ու հաւ ոչ թէ միայն ժողովրդական բերաններու, այլ եւ սրբազան բերաններու սիրական նիւթ լինելով ի ներքս եկեղեցւոյ պիտի մտնէին եւ Աստուծոյ օրհնեալ տաճարը պիտի թնդայր ի լուր այն երգոց, որք թէ ազգային եղանակ եւ գրական ձեւ ունէին եւ թէ կրնային կրել քրիստոնէական տիպ ու հանգամանք: Ո՞վ է արդեօք սա տաղին հեղինակը, զոր մինչեւ ցայսօր Հայաստանեայց եկեղեցին կերգէ. ո՞վ է որ զՔրիստոս հաւու կը նմանցնէ. երգէ դու, Հայոց եկեղեցի, երգէ եւ մեք ծունր ի գետին քաղցր ձայնիդ կամք ի լսել:

«Հաւիկ մի պայծառ տեսի անման,
 Ի յայն խաչափայտի վերայ անման.
 Անմանիդ ո՞վ նման. — դու նման:

Զթեւս արծաթափայլս ունէր աննման ,
Արեգական շողոյն նման աննման :

Զձայնիկն ուղորմուկ ածէր աննման ,
Դաբրիէլեան փողոյն նման աննման .
Զաչերն արտասուօք ընոյր աննման ,
Առաւօտեան ցօղոյն աննման :

Այլ սակայն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ Տաղարանն յետին
դարերու միայն գործ չէ : Հեթանոսական լեզուն , այն է
կրկնաձայն յանգեր ու եղանակներ կենդանութիւն կառ-
նուն վերստին , եկեղեցական Հայ գրիչն ի մրցումն կենէ հե-
թանոսական Հայ գրչին դէմ , ինչո՞ւ Հայ հեթանոսն իւր վա-
հեանեան տօնի համար ունենայ երգերու ամենէն հրաշա-
կերտը , եւ երգէ բազիններու առջեւ .

« Երկնէր երկին եւ երկիր ,
Երկնէր եւ ծիրանի ծով .
Երկն ի ծովուն ունէր զկարմրիկ եղեգնիկն .
Ընդ եղեգան փող ծուխ ելանէր ,
Ընդ եղեգան փող բոց ելանէր ,
Եւ ի բոցոյն պատանեկիկ վազէր :
Նա հուր հեր ունէր ,
Ապա թէ բոց ունէր մորուս ,
Եւ անկունքն էին արեգակունք » :

Իսկ Զատիկն համար Հայոց քրիստոնէական հին դարերն
չունենան տաղերգ . կենդանութեան այս միակ ոգին . ահա
Պարթեւն Սահակ կը հասնի Աւագ շաբաթեան շարականե-
րովը եւ հեթանոսական երգոց ազդեցութիւնն իսպառ ջախ-
ջախելու համար կը թափէ իւր՝ հսկայ՝ Պարթեւական հան-
ճարոյն ոյժը եւ կը յաղթականակէ : Այլ սակայն ուրիշ հան-
ճար մը , աւանդ , անծանօթ առ համեստութեան , կը տապալէ
հեթանոսական երգեցողութեան տիրապետութիւնը , երգե-
լով , թէ հաւն է Քրիստոս , որքան որտաւուչ եւ որքան լի
հոգեշունչ զգացմամբ :

Լսեցէք, Հայոց որդիք, լսեցէք սոյն տաղերդն, որ մեղե-
դին է մեր Զատիկին ի Ս. Պատարագի.

Հաւուն հաւուն արթնացեալ
Դիտելով զհեթանոսս .
Ձայնէր, ձայնէր տատրակին՝
Սիրասնունդ սիրելոյն :
Դարձիր, դարձիր Սոմնացիդ ,
Ընդ վիմին հովանեաւ .
Եկ հարսնուհի ի լերանց
Ընծայ ի դաշտաց այծեմանց ,
Եկեալ եկեալ տաւաղին
յԵփրայիմ Բեթելին .
Այսօր, այսօր անթառամ
Ծաղկեցաւ լուսափայլ :

Այլ սակայն եկեղեցիէն դուրս ելնելով՝ մտնենք ժողո-
վըրդեան մէջ, ամէն ուրեք ցնծութիւն եւ ուրախութիւն,
զի Զատիկ Տեառն է : Հայ տղեկներ ճրագալոյցի երեկոյին
երբ պատարագիչը կարտասանէ « Առե՛ք կե՛րե՛ք » . հաւկիթներ
հանելով իրենց ծոցերէն, երկու ձեռամբ ի վեր կը բռնեն եւ
ի ցոյց կը հանեն ի տես Քրիստոսի, իսկ անհամբերներն արդէն
կեղեւած լինելով, երբ կը լսեն պատարագիչի այդ բարբառն,
իրենց բերանը կը նետեն հաւկիթը, վազվազելով անմիջապէս
ի տուն, աւետիս տանելով առ ծնողս . « Զատիկն եկեր է
մայրիկ, Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց » : Զատիկի առաւօտուն
երբ տաներէց քահանայն տնօրհնէքի կը գայ, կօրհնէ ոչ թէ
միայն գինին, այլ հաւկիթն, որ կը պահուի մինչեւ ցվերջ
տարւոյ : Կօրհնուի աղն, զոր կը ընուն վերստին իւր ամանին
մէջ, կօրհնուի ցորէնն կամ ալիւրն, զոր կը ընուն ամբարին
մէջ, կօրհնուի ջուրն զոր յետ կաթիլ մը խմելոյ կը ընուն
յիւր կարասն, կօրհնուին այս ամէնն, որպէսզի այդ Հոյ Քրիս-
տոնէին տունն չէն ու պայծառ մնայ, ի լիութեան մնայ :

Բայց կայ մի հիօնալի եւ մարդկային ապառաժ սրտերն
անգամ ի թուեղ հանող մի զարմանալի տեսարան . անդ ի
Հայս, տեսարանն, որ Հայուն հաւատքն դերի վեր ի հան-

դէս կը հանէ, հաւատք՝ որ մի միայն հայուն յատուկ է, հաւատք՝ որ աւանդն է մեր երանելի նախնեաց. մտիկ ըրէք, ո՞վ Հայոց զաւակներ, որ հեռի հայրենի երկրէն կապրիք, մտիկ ըրէք, ո՞վ նժդեհակից եղբայրներս եւ քոյրերս ի Քրիստոս. — Զատիկի գիշերն երբ ժամերգութեան զանգակի առաջին հնչիւնը կը լսուի, հայ ժողովուրդն ոչ թէ յեկեղեցի, այլ նախ ի գերեզման կերթայ, իւրաքանչիւր ոք իւր նընջեցելոյն գերեզմանաքարին վրայ մոմ կը վառէ, մեղրամոմ, իւր մեղուներու փեթակներէն առնուած ու շինուած, սո՛ւրբ մոմ. կը վառէ այդ մոմ, կը ծնրադրէ. զայն կը կանգնէ ի գլուխ տապանաքարին եւ կը մրմնջէ առ ննջեցեալն, աւետելով նընջեցելոյն. Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց: Ո՞ր ազգն ունի այսպիսի սո՛ւրբ բարոյական. երախտադիտութեան եւ սիրոյ այս ո՛րպիսի խորին զգացում. ահա զատիկ եւ ահա ողջոյն աւետեաց կենդանիներէ առ ննջեցեալս թէ Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց:

Զատիկի գիշերին Հայոց համայն գերեզմանատունը այսպէս լուսավառ կը պայծառանան ի փառս յարութեան Քրիստոսի:

Իսկ դուք ո՞ւր էք Հայ երգիչներ, ո՞վ մեր սրտերու թրթռիչ աշուխներ, այո՛, դուք էք մեր հաւատոյ փառապսակները, դուք եթէ չլինէիք այս յետին դարուց մէջ, ո՞վ պիտի լինէր այս ողորմելի ազգին մխիթարութիւնն, դուք էիք, որ Ս. Կարապետէն առ ուզեցիք երգելու համար Քրիստոսի Զատիկը, դուք էիք որ Աստուծոյ շնորհք առիք ցոյց տալու համար թէ մեր աչեր ո՛ւր սեւեռելու ենք. երգեցէք ուրեմն, եւ մենք լսենք ձեզ, լի անպատում սիրով առ Աստուած եւ առ սրբանուէր յիշատակս Զատիկի:

Արեւն է ծագեր Հայոց աշխարհին,

Ծագեր է ծագեր լոյս Լուսաւորչին:

Զատիկն է եկեր մեր լոյս աշխարհին,

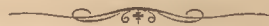
Հաւիկն է արթուն սուրբ Կարապետին:

Կարմիր է հաւկիթն մեր սուրբ Զատիկին,

Հաւիկն է ածել սուրբ Կարապետին:

Իսկ դուք եւս ո՞ Հայ մամեր, դուք եւս ձեր օրորն ըսէք, զի Զատիկ Տեառն է:

Գինին է կարմիր, տէրտէրը կօրհնէ,
 Զատին է եկեր մատաղը չօրհնէր:
 Մեր մատաղիկն է մեր աքլորիկ,
 Իւր մեռնիմ ես խորոտ կատարին:
 Զատին է մեր հաւկթիկ,
 Նշխուն է մեր հաւկթիկ.
 Օրոր, իմ զաւակիկ,
 Օրոր, աչիս լուսիկ,
 Օրոր, լուսաւորչիս,
 Օրոր, իմ զաւակիս:

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն

Ա. ԴԱՐ ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ Ի ՇՐԷԱՍՏԱՆ

Առաջին եկեղեցւոյ հիմը դրաւ Քրիստոս յԵրուսաղէմ.
 Երբ արտասանեց սա խօսքը. «Ուր իցեն երկու կամ երեք
 ժողովեալ յանուն իմ, անդ եմ ես ի մէջ նոցա». Մատթ. ԺԸ.
 20: Առաջին եկեղեցւոյ առաջին անդամ լինելու ժառանգն
 արժանացան նախ 12 Առաքեալք եւ ապա 72 աշակերաք:
 Սոքա ոչ թէ միայն ունկնդիր էին բանին կենաց, այլ եւ
 քարոզող. «Ժողովեցան Առաքեալքն առ Յիսուս եւ պատմե-
 ցին նմա զամենայն, զոր արարին եւ ուսուցին». Մարկ. 2.
 50: Կային նաեւ ուրիշ հաւատացեալներ, ինչպէս նաեւ «Կա-
 նայք, որք պաշտէին զնա յընչից իւրեանց», Ղուկ. Ը. 5:
 Տէր Յիսուս ոչ թէ միայն Առաքելոց, այլ այս իւր հաւա-
 տարիմ հաւատացելոց եւս երեւեցաւ յարուցեալ ի մեռելոց,
 անպատուս ուրախութեամբ եւ ցնծութեամբ ընով նոցա
 սրտեր. «Ապա երեւեցաւ աւելի եւս քան զհինգ հարիւր
 եղբարց միանգամայն, յորոց բազումք կան մինչեւ ցայժմ եւ
 ոմանք ննջեցին». Ա. Կորնթ. ԺԵ. 6: Յիսուսի աշակերտե-

լու համար միակ պայման մը կար, այն էր թողուլ աշխարհս, կամ ինչ որ է յաշխարհի, եւ ծառայել միայն բարւոյն, այն է մարդկային հոգւոյն փրկութեան, միշտ սեւեռելով զաչկունս ի վեր յերկինս: Օրինակ պատանին, որ կը հարցանէր թէ «վարդապետ բարի, զի՞նչ բարի գործեցից, զի ընդունիցիմ զկեանս յաւիտենական»: Եւ նա ասէ ցնա, զի՞ հարցանես զիս զբարւոյ, մի է բարի. եթէ կամիս ի կեանս յաւիտենականս մոռնել, պահեա զպատուիրանս: Ասէ ցնա. զի՞ր. — ասէ ցնա Յիսուս, զմի սպանաներն եւ մի շնար եւ մի գողանար եւ մի սուտ վկայեր, պատուեա զհայր քո եւ զմայր, եւ սիրեսցես զընկեր քո իբրեւ զանձն քո: Ասէ ցնա պատանին. զայդ ամենայն պահեցի ի մանկութենէ իմմէ, արդ ի՞նչ իւրիք պակաս իցեմ: Ասէ ցնա Յիսուս, եթէ կամիս կատարեալ լինել, երթ վաճառեա զինչս քո եւ տուր աղքատաց եւ ունիցիս գանձս յերկինս եւ եկ ԶԿՆԻ ԻՄ: Իբրեւ լուաւ սպտանին զբանն, գնաց տրտմեալ, զի ունէր ստացուածս բազումս»։ Մատթ. Ժ. 18—22։ Այս անձնանուիրութեան, այս ծանր զոհողութեան փոխարէն ի՞նչ պիտի ակնկալէին Առաքեալք։ Աւետարանը թող խօսի. «Աւասիկ մեք թողաք զամենայն եւ եկաք զկնի քո, արդ զի՞նչ լինիցի մեզ, Ասէ ցնոսա Յիսուս. ամէն ասեմ ձեզ, զի դուք որ եկաք զկնի իմ, ի միւսանգամ դալստեան, յորժամ նստցի Որդի մարդոյ յաթոռ փառաց իւրոց, նստչիք եւ դուք յերկոտասան աթոռ դատել զերկոտասան ազգս Իսրայէլի, եւ ամենայն որ եթող զտուն կամ զեղբարս կամ զհայր կամ զմայր կամ զկին կամ զորդիս կամ զաղբարակս վասն անուն իմոյ հարիւրապատիկ առցէ եւ զկեանս յաւիտենականս ժառանգեսցէ»։ Մատթ. Ժ. 27—30։

Այլ սակայն այս պայմանն առհասարակ հաւատացելոց համար չէր, զի Տէր Յիսուս բնաւ չմտաբերեց աշխարհի ընկերական կենաց բնական կարգը խանգարել։ Սեփականութիւնն որ մարդկային յառաջադիմութեան մի պայմանն է, Աւետարանի մէջ ջնջուած չտեսնուիր։ Նա ինքն արտասանած էր. «Տուք զկայսերն կայսեր, եւ զԱստուծոյն Աստուծոյ»։ Մարկ. Ժ. 17։ Սակայն Առաքեալք զՀոգին սուրբ

ընդունելէ յետոյ քայլ մը առին դէպ ի ծայրագոյն հաւասարութիւն. «Եւ ոչ ոք կարօտ էր ի նոսա, զի որք միանգամ տեսարք էին դեղից եւ ապարանից, վաճառէին եւ բերէին զգինս վաճառելոցն եւ դնէին առ ոտս Առաքելոցն եւ բաշխէին իւրաքանչիւր որպէս ումեք պիտոյ ինչ լինէր» . Գործք. Գ. 54—56 : Բայց որովհետեւ այս դրութիւնն ի գործ դնելու համար անհնարին դժուարութիւններ կային, եւ կարելի չէր Առաքելոց այնքան բազմաթիւ հաւատացելոց առանին, այն է տնտեսական պիտոյից եւս մատակարարութիւնն ստանձնել եւ կատարել, թող որ արդէն սկսած էր «Տրտունջ Յունաց առ Եբրայեցիսն, զի արհամարհեալ լինէին հանապազորդ այրիք նոցա» . ուստի որոշուեցան պաշտօնեայներ Սարկաւազ անուամբ, որոց պաշտօնն էր ընկերութեան տուրքը ժողովել եւ «Պաշտել զսեղանս» . Գործք. Զ. 1—7 : Այլ եւս չկար կարօտութիւն, զի սեռն, որ նշանաբանն էր Քրիստոնէութեան, ըստ տէրունեան կտակի «յայսմ ծանրցին զձեզ ամենեքեան թէ իմ աշակերտ էք, եթէ սիրիցէք զմիմեանս» . հաւատացեալներն իրարու հետ կապած էր ի մի գօղ միութեան : Եկեղեցւոյ դռները վաղուած էին նոցա առջեւ, որք ունէին «Գործք մարմնոյ, շնութիւն, պոռնկութիւն, սղծութիւն, գիշութիւն, կռապաշտութիւն, կախարդութիւն, թշնամութիւն, հեռ, նախանձ, բարկութիւն, հակառակութիւնք, երկպառակութիւնք, հերձուածք, չարահնութիւնք, սպանութիւնք, արբեցութիւնք, անառակութիւնք եւ որ ինչ սոցին նման են, զոր յառաջագոյն իսկ ասեմ ձեզ, որպէս կանխաւն ասէի, թէ որ զայսպիսի ինչ գործեն զարքայութիւն Աստուծոյ ոչ ժառանգեն» . Գաղ. Ե. 19—22 : Եփես. Ե. 5 : Ա. Կորնթ. Զ. 9—10 : Նոքա որք կը հետեւին, այսինքն աշխարհային հին կենաց ու կենցաղին կը վերադառնային. կարտաքսուէին եկեղեցիէն, «Զորս մատնեցի սատանայի, կը գրէ Պօղոս, զի խրատեսցին չհայհոյել», Ա. Տիմ. Ա. 20 : Խիստ էին Առաքեալք եւ յոյժ նախանձախնդիր կարգապահութեան : Յանկարծամահ սատակեցաւ Անանիա եւ իւր կին, որք փորձեցին ստել առաջի Առաքելոց . Գործք. Ե. 1—22 : Պատուհասեցաւ Սիմոն մոգ,

Աստուծոյ Սուրբ Հոգին կաշառով գնել ուզելուն համար . Գործք Ը . 18—23 : Նաեւ մեծ եղաւ պատիժն Եղիմաս մագի , որ Պօղոսի եւ Բառնաբայ քարոզութեան արգելք կը լինէր . «Ո՛վ լի ամենայն նենգութեամբ եւ խորամանկութեամբ , որդի սատանայի թշնամի ամենայն արդարութեան , ո՞չ լռես ի թիւրեւոյ զճանապարհս Տեառն զուղիղս : Եւ արդ ահա ձեռն Տեառն ի վերայ քո եւ եղիցիս կոյր չտեսանել զարեւ մինչեւ ի ժամանակ մի , եւ անդէն անկաւ ի վերայ նորա մէգ եւ խաւար , եւ չրջեալ խնդրէր առաջնորդս : Յայնժամ տեսեալ փոխանակ բղեշխի զիրոն որ եղէն , հաւատաց , զարմացեալ ընդ վարդապետութիւն Տեառն » . Գործք ԺԳ . 10—15 :

Ա Ձ Դ

Աւագ չարաթու եկեղեցական հանդիսաւոր արարողութեանց պատճառաւ «Խօսնակ» այսօր հրատարակեցաւ :

ԽՕՍՆԱԿ Կը հրատարակուի ամէն Շաբաթ օր :

Տարեկան զինն է 30 դրու . Յոամսեայն 10 դրու . Հասր 20 փր : Դիւղացի քանանայից Տարեկան բաժանորդագինն է 10 դրու :

Հանդիսիս վերաբերեալ գրութիւնք ուղղել , Առ

Խմբագրութիւն Խօսնակ Հանդիսի

Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ՀԱՅՈՅ , ԳՈՒՄԳԱՓՈՒ

Հ Ր Ա Տ Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Վարչական Խորհրդոյն Կրօնական Ժողովոյ
ՏԵՐՐԷՆ ՀՄԱՅԵԱԿ ԵՊԻՍ . ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

Կ . Պ Ո Ղ Ի Ս

Տ Պ Ա Գ Ր ՈՒ Թ Ի Ի Ն Գ . Պ Ա Ղ Տ Ա Տ Լ Ե Ա Ն

Զամագնքլար , Յակոբեան խան , Թիւ 10, 11, 12, 13

معارف عمومیه نظارت جلیله سنک رخصتیه طبع اولی شدر